

ORTA ASYA - ÇİN (C5+C) DEVLET BAŞKANLARI ZİRVESİ

Gülperi GÜNGÖR

GÜLPERİ GÜNGÖR

Analiz No : 2023 / 18

26.05.2023

18-19 Mayıs 2023 tarihlerinde Orta Asya-Çin (C5+C) devlet başkanları zirvesi Çinin Xi'an kentinde gerçekleşti. Xi'an, tarihte Avrupa ile Asya arasında ticaret ağını oluşturan, Çinden ticareti yapılan başlıca ürün ipek olması dolayısıyla İpek Yolu olarak bilinen kuşağın başlangıç noktası olarak bilinirdi. Xi'anın 7- 10.yy da hüküm sürmüş Tang İmparatorluğunun başkenti olması dolaysıyla C5+C devlet başkanları zirvesinde Tang temasi ve sembolleri öne çıkmıştır.

Zirvenin açılış konuşmasında Xi Jinping, 2013'te Kazakistan'da ilan ettiği İpek Yolu Ekonomik Kuşağı girişiminin bu sene 10. yılına girildiğini belirtmiş, bölge ülkeleriyle gerçekleştirilen projelere değinerek Çin-Kırgızistan-Özbekistan otoyolu, Çin-Tacikistan otoyolu, Çin-Kazakistan petrol boru hattı ve Çin-Orta Asya Gaz Boru Hattı gibi önemli girişimlere günümüzün kervanları olarak atıfta bulunmuştur.

2020 yılında Orta Asya-Çin toplantısı, ilk kez dışişleri bakanları düzeyinde, video konferans formatında gerçekleşmişti. COVID 19 ile mücadele, pandemi sonrası ekonomik toparlanma, bölgenin altyapı bağlantılarını geliştirme ele alınan başlıca konular olmuş, Orta Asya-Çin dışişleri bakanları toplantılarının her yıl yapılmasına karar verilmişti. 8 Haziran 2022 tarihli C5+C Dışişleri Bakanları toplantısına ise Ukrayna Savaşının uluslararası siyasi, ekonomik etkileri belirgin bir şekilde yansımıştı. Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi ülkeler arasındaki işbirliği için kurumsal temelleri geliştirmenin, C5+C devlet başkanları zirvesi için bir mekanizma oluşturmanın büyük stratejik önemi olduğunu vurgulamıştı.

Bu yıl düzenlenen zirve vesilesiyle ilk kez beş Orta Asya Cumhuriyetinin Devlet Başkanları ve Çin Devlet Başkanı bir toplantıda fiziksel olarak bir araya geldi. Devlet Başkanları, kurumsal bir işbirliği mekanizmasının oluşturulması konusunda anlaştılar. C5 + C mekanizmasının Çinde daimi bir sekretaryasının kurulmasına karar verildi. Bu mekanizma çerçevesinde taraflar, iki yılda bir, dönüşümlü olarak - Çin'de ve alfabetik sıraya göre bir

Orta Asya ülkesinde olmak üzere - bir araya gelecekler. Bir sonraki zirve 2025 yılında Kazakistan'da düzenlenecek.

Zirvede ekonomi, ticaret, enerji ve ulaşım alanlarında işbirliği konuları ağırlıkta olmuştur. Çin Orta Asya ülkelerine kalkınma yardımı olarak 26 milyar yuan (3,7 milyar dolar) değerinde mali destek ve hibe sağlamayı taahhüt etmiştir. Taraflar düzenli olarak Orta Asya-Çin" Sanayi ve Yatırım İşbirliği Forumu düzenleyeceklerini bildirmişlerdir. Ekonomik işbirliğini güçlendirmek için kurulmasına karar verilen Orta Asya- Çin İş Konseyinin açılış töreni zirve etkinlikleri kapsamında gerçeklemiştir. C5 + C mekanizması çatısı altında gerçekleştirilmesi planlanan bölgesel işbirliği kuruluşları ile medya, turizm ve diğer çeşitli alanlarda gerçekleştirilecek forumların faaliyetlerinin Türk Devletleri Teşkilatının alt kuruluşları ve forumları ile ortak konuları kapsadığı da dikkat çekmektedir.

C5+ C Devlet Başkanları Zirvesinde öne çıkan konulardan biri bölgesel bağlantı konusu olmuştur. Ukrayna savaşı ve Rusyaya uygulanan yaptırımlar sebebiyle Rusya geçişli Avrasya demiryolu güzergahına alternatif arayan Çin, Orta Asya ve Hazar Denizi geçişli çok modlu rotaya yönelmiştir. Geçen yıl Semerkantta gerçekleşen Şangay İşbirliği Örgütü zirvesinde Çin-Kırgızistan-Özbekistan (CKÖ) arasında demir yolunun inşası için bir anlaşma imzalanmıştı. C5+C zirvesinde de CKÖ demiryolu projesinin inşaatına bir an evvel başlanmasının önemine dikkat çekilmiş, ulaşım koridorlarının gelişimini sağlamak için Hazar geçişli ve Çin-Kazakistan-Türkmenistan-İran güzergahında, Çin-Orta Asya-Güney Asya, Çin-Orta Asya-Orta Doğu, Çin-Orta Asya-Avrupa yönlerinde çok modlu transit ve taşımacılığın geliştirilmesi hedefi ortaya konulmuştur.

Çin Rusyanın yakın çevresinde, Orta Asyada sosyo-ekonomik etkinliğini artırırken, siyasi konularda Rusyaya karşıt değil ancak yardımcı bir rol üstlenmiş durumdadır. Bu yıl Mart ayında Xi Jinping ve Vladimir Putin, geçekleştirdikleri toplantı ertesinde yayınlanan Çin-Rus Ortak Bildirisinde

> *Taraflar, Orta Asya ülkelerinin egemenliklerini ve ulusal kalkınmalarını sağlamalarına destek olmak için karşılıklı koordinasyonu güçlendirmeye hazırlar, "renkli devrimler" ithal etme girişimlerini ve bölge işlerine dış müdahaleyi kabul etmiyorlar.*[1]

ifadesiyle bölge ülkelerinin egemenliklerine güvence vermişlerdi. C5+C zirve deklarasyonunda da tarafların, bölgede renkli devrimleri kışkırtma girişimlerine karşı oldukları vurgusu yer aldı ve Çinin Tek Çin politikasına Orta Asya ülkelerinin destek verdiği yinelendi.

Zirve kapsamında Orta Asya devlet başkanları ile Çin devlet başkanı ikili görüşmeler de gerçekleşti. Bu görüşmelerden sonra yayınlanan ortak bildirilerde ikili ilişkilerde öncelik verilen konular yer aldı.

Çin, eski başbakanı Li Pengin 1993 yılında gerçekleştirdiği Orta Asya turundan bu yana, bölgede etkinliğini arttırarak, çok yol katetti. Li, Türkmen gaz sahalarını Çin'e bağlayacak bir gaz boru hattı inşa etmenin fizibilitesini araştırma girişimini önermişti. Üç doğal gaz boru hattı inşa edildi ve Türkmenistanın gaz ihracına bağlı ekonomisi Çine eklemlendi. Çin, diğer Orta Asya ülkelerinin de dış ticaret partneri olarak ilk sıralarda yer aldı. Altyapı, maden ve petrol arama, geliştirme ve işleme; sanayi, tarım ve gıda; finans ve bilgi

teknolojileri gibi alanlarda bölgede birçok proje gerçekleştirdi ve Kuşak Yol Projesi ile finansman ve koordinasyonunu sağladı. Çin dünyanın en büyük enerji tüketicisi haline geldi ve Çinin enerji aktörleri (CNPC, CNOOC, SINOPEC, Petro China) petrol ve doğal gazın araştırılması ve çıkarılmasında Rusyayla ve Chevron, ExxonMobile ve BP gibi çok uluslu şirketlerle rekabet etmek için bölgede yerel şirketlerle ortaklık kurdu.[2]

Çinin Orta Asya ile ilişkilerinin kurumsallaştığı bu zirvede ve yapılan ikili görüşmelerde ele alınan konular ileride atılım gerçekleştirilecek konulara da ışık tutacaktır. Çinin Doğu- Batı bağlantısında Orta Asya üzerinden etkinliğini arttırmasını, Afganistanda, bölgesel güvenlikte, Tacikistan-Kırgızistan sınır meselelerinde, Rusyayı dahil etmeden, daha fazla söz alan bir aktör olması beklenebilir. Batının Çini tehdit olarak algılayan başat güçlerinin Hint-Pasifiki de kapsayacak şekilde, Japonyada G7 zirvesi düzenlediği tarihlere denk gelen Çin- Orta Asya zirvesinde, Çinin Pasifikte olduğu kadar Batıya açılımında da büyük bir potansiyeli olduğu, SSCBye karşı uygulanan çevreleme politikasından kendisine dersler çıkarttığı da gösterilmiş olmaktadır.

**Fotoğraf: China Daily*

[1] Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики об углублении отношений всеобъемлющего партнёрства и стратегического взаимодействия, вступающих в новую эпоху, Kremlin.ru, 21 марта 2023, http://kremlin.ru/supplement/5920

[2] Xiangming Chen, Fakhmiddin Fazilov, Re-centering Central Asia: Chinas new great game in the old Eurasian heartland, P*algrave Communications*, 2018, 4.1, p 4.

Yazar Hakkında :

Gülperi Güngör, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2020 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü □□□□□ yüksek lisans derecesini almıştır. Ocak 2020 □□□□□□□□□□ katılmıştır. Güngör, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor adayıdır. Mart 2025 sonrasında doktora çalışmasını yürütmek üzere Sheffield Üniversitesi'nde bulunan Güngör, AVİM'de Gayrimukim Uzman olarak görev yapmaya başlamıştır.

Atıfta bulunmak için: GÜNGÖR, Gülperi. 2026. "ORTA ASYA - ÇİN (C5+C) DEVLET BAŞKANLARI ZİRVESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 18. Mayıs 26. Erişim Ekim 31, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/ORTA-ASYA-CIN-C5-C-DEVLET-BASKANLARI-ZIRVESI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır